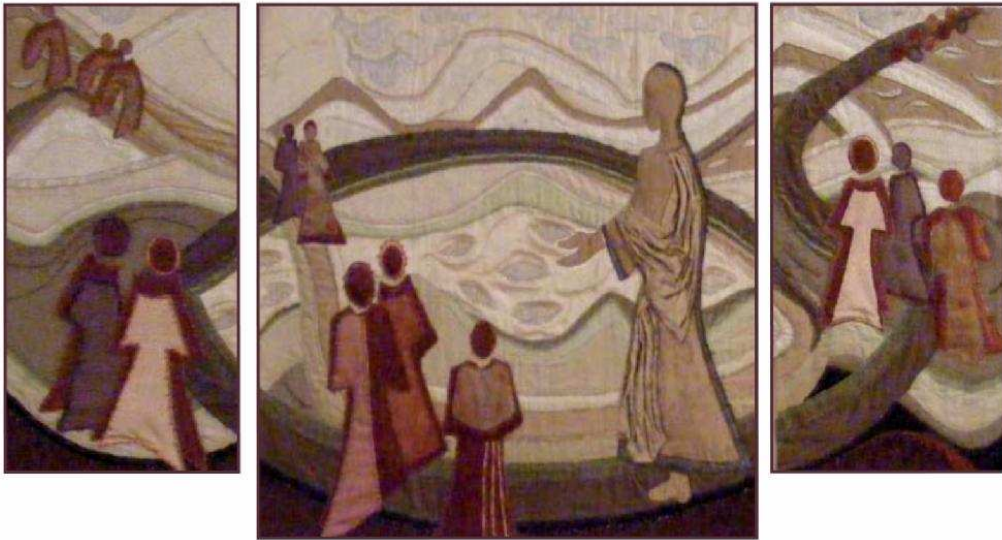

Kerk-zijn in Den Haag Toekomst in eigen hand?

Kerk-zijn in Den Haag

Toekomst in eigen hand?

Verslag van het beraad dat op 21 september 2008 werd georganiseerd ter gelegenheid van het jubileum van ds. J.C. Eikelboom

David Renkema (eindredactie)

Den Haag, juni 2009

Inhoudsopgave

	pagina
Voorwoord	3
1. Bezinnen op de toekomst van een wijkgemeente	4
1.1. Waaron? - 4	
1.2. Hoe? - 4	
2. Kille feiten en stil verdriet	6
3. Participatie vanuit de praktijk	8
3.1. Over de Bosbeskapel - 8	
3.2. Samen aan tafel - 9	
3.3. Pastorale diensten - 9	
3.4. Bezinning op de geloofsbelijdenis - 11	
3.5. Van waarde voor de toekomst - 13	
4. Inbreng van anderen	14
4.1. Zien, delen en durven - 14	
4.2. Bruggen van hoop - 15	
4.3. Eredienst als visitekaartje - 15	
5. Ruimte voor fantasie	16
6. Reflectie door Jan Eikelboom	19
7. Een begaanbare weg?	23
7.1. Wat hebben we geleerd? - 23	
7.2. Voortgaande veranderingen? - 24	
7.3. Verbreding naar andere gemeenten - 24	
Personalia	25
Colofon	26

Voorwoord

‘We moeten doen waar we al eeuwen goed in zijn, waar de kerk voor is. Dat is het uitleggen van de bijbel en mensen verbinden met God, bidden en zingen, en barmhartigheid beoefenen... Ik leg alle accent op de kwaliteit, op de schatten die de traditie herbergt. Als we die demonstreren, dan zullen mensen daar een beroep op doen. Daar ben ik van overtuigd.’

Ds. J.C. (Jan) Eikelboom

Is er een toekomst voor een gewone wijkgemeente? Ter gelegenheid van het jubileum van haar predikant Jan Eikelboom heeft de wijkgemeente van de Haagse Bosbeskapel zich die vraag gesteld. Enkele leden van de wijkgemeente lieten zich uitdagen om hun fantasie de vrije loop te laten. Een ad hoc werkgroep organiseerde een beraad over deze vraag naar de toekomst van de wijkgemeente.

We hebben zeker niet de pretentie om de vraag naar de toekomst definitief te beantwoorden. Ten dele hebben we die toekomst ook niet in eigen hand. Deze laatste uitspraak is niet louter een geloofsuitspraak, maar ze heeft ook betrekking op het gegeven dat een wijkgemeente te maken heeft met culturele krachten die ze niet naar haar hand kan zetten. Maar deze onmacht wil nog niet zeggen dat een wijkgemeente de ontwikkelingen gelaten ondergaat. Het gaat om de vraag hoe we willen, kunnen en zullen reageren op een veranderende omgeving.

We willen met deze brochure onze ervaringen delen met andere wijkgemeenten. De uitdaging is om de ervaringen die de Bosbeskapel rond het beraad heeft opgedaan zo te verwoorden dat ook geïnteresseerden uit andere wijkgemeenten kunnen leren van onze aanpak. De Bosbeskapel hanteert niet de gedachte een voorbeeld te zijn voor andere wijkgemeentes. We menen wel dat veel gewone wijkgemeentes worstelen met dezelfde vragen. Daarom vermoeden we dat onze vrolijke worsteling ook van betekenis is voor andere wijkgemeentes.

Graag willen we onze dank uitspreken aan allen die het beraad hebben mogelijk gemaakt. Om te beginnen aan Gerdien de Jongh Swemer en Herma Kamphuis die meedachten over de opzet van het beraad. Daarnaast de mensen die gesproken hebben tijdens het beraad, zoals Henk Baars, Jan Eikelboom, Theo Hetteema, Herma Kamphuis, Huibert Oppedijk van Veen, Wietse van der Velde en Adri van der Zwan. De mensen die hun fantasieën en ideeën over de toekomst van een wijkgemeente in een opstel verwoord hebben. Tenslotte degenen die het beraad praktisch mogelijk hebben gemaakt, in het bijzonder het Fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage, Rick de Vries (koster Bosbeskapel) en Hans Lorscheijd (webmaster www.bosbeskapel.nl).

David Renkema
Herman Stapelkamp

1. **Bezinnen op de toekomst van de wijkgemeente**

1.1. **Waarom?**

De neiging is groot om te vluchten voor de vraag naar de toekomst van de gewone wijkgemeente.

De vraag kan bijvoorbeeld teruggebracht worden naar het domein van de *kerkrentmeesters*. Hoeveel predikantsplaatsen en welke kerkgebouwen kunnen behouden blijven? Kunnen de kerkgebouwen niet beter benut worden? Bijvoorbeeld door verhuur ten bate van koren, vergaderingen, recepties e.d. Kunnen de predikanten onderling niet effectiever samenwerken, bijvoorbeeld in clusterverband? Moeten de predikanten hun diensten tegen betaling aanbieden aan niet-kerkelijken of rand-kerkelijken? Wordt het niet tijd om te fuseren met naburige wijkgemeenten?

De vraag kan ook ontweken worden. Dat betekent niet dat de wijkgemeente per definitie passief afwacht. Dat gebeurt natuurlijk wel, maar *ontwijkgedrag* kan ook tot uiting komen in een breed scala van activiteiten. De wijkgemeente steekt alle energie in de voortzetting van traditionele taken, soms zelfs door gebruik van nieuwe methoden. Successen zijn daarbij zeker niet uitgesloten, zij het niet zelden ten koste van andere kerkelijke gemeenten. Maar ook teleurstellingen liggen hier op de loer: te weinig vrijwilligers, te weinig respons vanuit de doelgroepen, gebrek aan financiële middelen etc.

Ons pleidooi is om de moeite te nemen om de situatie onder ogen te zien, naast een goed financieel beheer en naast de uitvoering van de gewone taken. Jan Eikelboom gaf een scherpe diagnose van de actuele situatie: 'Maar de crisis van de kerk ... heeft alles te maken met de grote culturele veranderingen die zich voltrekken en is een gevolg van een geloofscrisis. Het christelijk geloof heeft de wind niet mee. Het lijkt alsof mensen erop uitgekeken zijn'.

Dit gezegd hebbende, is het wel zaak om afstand te houden van twee extreme posities. Deze crisis van de kerk – het zijn de woorden van Jan Eikelboom – kan enerzijds iedere bezinning op de toekomst van een gewone wijkgemeente *lam slaan*. Zeker als we deze woorden verbinden met de voortgaande trends van ontkerkelijking en met het gestaag afnemend kerkbezoek in de eigen wijkgemeente. De crisis van de kerk kan anderzijds ook aanleiding geven tot inspirerende verlangens naar de *ideale wijkgemeente*. De idealen kunnen echter zo hoog gegrepen zijn dat een reëel bestaande wijkgemeente daar nooit aan kan voldoen.

We stellen voor om afstand te houden van deze beide posities. Onze inzet is om de vraag naar de toekomst van de eigen wijkgemeente onder ogen te zien, niet te wanhopen, wel te zoeken naar praktische wegen om met de beschikbare mensen en middelen de toekomst in eigen hand te nemen. Want de schatten van de traditie zijn meer dan de moeite waard om door te geven.

1.2. **Hoe?**

De Bosbeskapel heeft vraag naar de toekomst van een gewone gemeente gekoppeld aan een beraad en een prijsvraag ter gelegenheid van het 25 jarig jubileum van haar predikant Jan Eikelboom. Daarbij hebben we het kerk-zijn in 2033 als fictief richtpunt gekozen, 50 jaar na de komst van Jan Eikelboom naar Den Haag.

Sociologen en theologen hebben veel geschreven over veranderingsprocessen binnen kerk en samenleving. Het is goed om daar kennis van te nemen. Zonder volledig te kunnen zijn noemen we hier het werk van:

- Jan Hendriks: *Gemeente als herberg. De kerk van 2000 – een concrete utopie* (1999) en *Verlangens en vertrouwen. Het hart van gemeenteopbouw* (2008).
- Henk de Roest: *En de wind steekt op! Kleine ecclesiologie van de hoop* (2005)
- Gerben Heitink: *Een kerk met karakter* (2007).
- Ton Bernts, Gerard Dekker en Joep de Hart: *God in Nederland 1996-2006* (2007)

- Sociaal en Cultureel Planbureau: *Godsdienstige veranderingen in Nederland. Verschuivingen in de bindingen van de kerken en de christelijke traditie* (2006)

Hoewel dergelijke werken wel doorklonken in de notitie die ter voorbereiding van het symposium geschreven is en ook in de presentaties van de sprekers, hebben we een andere invalshoek gekozen. Het lastige is namelijk dat dergelijke beschouwingen en voorbeelden zo ver afstaan van de doorleefde praktijken binnen een gewone gemeente. Onze werkwijze had – achteraf gezien – de volgende kenmerken:

- Participatie vanuit de gemeentepraktijk! We zochten naar een manier om de bezinning op de toekomst te verbinden met de ervaringen en ideeën binnen de wijkgemeente. Welke ervaringen en ideeën bevatten perspectief voor die fictieve gemeente in 2033? Beter gezegd: waar is het nieuwe al begonnen?
- Openheid voor inbreng van derden! Het project *Bruggen van hoop* (zie www.bruggenvanhoop.nl) was hierbij een inspiratiebron. Praktijken krijgen een extra dynamiek als ze verbonden worden met ideeën en praktijken van andere gemeenten en bewegingen. Welke vragen hebben anderen bij onze praktijken?
- Ruimte voor fantasie! Een te sterke aansluiting bij de bestaande praktijken heeft als risico dat nieuwe ideeën geen plaats krijgen, dat we te zeer blijven hangen bij het bestaande. Juist door te kiezen voor een fictieve gemeente in 2033 hoopten we wat los te komen van actuele belemmeringen en hoopte we ook de fantasie te prikkelen.

Het bovenstaande is uiteindelijk vertaald in een programma ter gelegenheid van het jubileum.

- De sociologische en theologische literatuur over de veranderingen in kerk en samenleving kreeg een plaats in een achtergronddocument en – impliciet - in de presentaties van Theo Hetteema en Jan Eikelboom.
- De participatie vanuit de gemeentepraktijk kwam tot uiting in de deelname aan het symposium, de drie casussen (praktijken) en de prijsvraag. De drie casussen zijn
 - Het maaltijdproject *Samen aan Tafel*, gepresenteerd door Adri van der Zwan-Pronk.
 - Pastorale diensten (zie: www.pastoralediensten.nl), een samenwerkingsproject van het ministerie van predikanten in de cluster zuidwest van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage, gepresenteerd door Herma Kamphuis.
 - Het vormings- en toerustingsproject over de apostolische geloofsbelijdenis: “*ik geloof... maar wat geloof ik eigenlijk?*”, gepresenteerd door Huibert Oppedijk van Veen.
- De inbreng van derden bestond uit de deelnemers aan het beraad, de bijdragen van Theo Hetteema, Wietse van der Velde (Haagse Gemeenschap van Kerken, Oudkatholieke Gemeente) en Henk Baars (STEK, stichting voor stad en kerk).
- De ruimte voor fantasie lag behalve in de vraagstelling vooral in de uitdaging aan gemeenteleden om hun ideeën over de gemeente in 2033 te verwoorden (prijsvraag).

Het integrale programma van het symposium is te beluisteren en (deels) te lezen op de website van de Bosbeskapel (zie: www.bosbeskapel.nl/). Desgewenst zijn de teksten op te vragen bij de kerkenraad. De toespraak van de jubilaris is gepubliceerd in *Kerk in Den Haag* (november 2008). Het winnende opstel van de hand van Nicolet Verdam is opgenomen in het *Lopend Vuurtje* (oktober 2008). Beide documenten staan ook integraal op de website van de Bosbeskapel. In deze brochure blikken we terug op het beraad:

- Wat hebben we geleerd?
- Welk vervolg kunnen we geven aan de bezinning?
- Wat kunnen andere gemeenten met al deze ervaringen?

2. Kille feiten en stil verdriet

Het is klip en klaar dat het niet goed gaat met de Protestantse Kerk in Nederland, breder uitgedrukt met het traditioneel georganiseerde christendom in Nederland. Wellicht vormen enkele stromingen binnen de gereformeerde gezindte en sommige evangelicale initiatieven een uitzondering. De PKN telt eind 2008 naar eigen zeggen ongeveer 2.300 kerkgebouwen en 2,1 miljoen geregistreerde kerkleden. De verwachting is dat de komende 10 jaren ongeveer 25% van de kerkgebouwen boventallig zal zijn. Volgens het onderzoek 'God in Nederland' is het percentage PKN-ers gedaald van 25% in 1966 naar 14% in 2006. Het Sociaal Cultureel Planbureau spreekt de verwachting uit dat dit percentage in 2020 gedaald is naar 4%. Voor wie deze cijfers nietszeggend zijn, kan ook eens in de kring van familie en vrienden een eigen peiling uitvoeren. De mensen die in de jaren vijftig en zestig in groten getale ter kerke gingen, hebben deze traditie niet door kunnen geven aan al hun kinderen en kleinkinderen. Het stille verdriet komt vooral bij de (zeldzame) doopdiensten aan de oppervlakte. De kille cijfers en het stille verdriet vormen echter ook een hindernis om de situatie frank en vrij onder ogen te zien.

Onderzoek naar de godsdienstigheid in Nederland laat ook zien dat onkerkelijk niet persé samenvalt met ongelovig. Sommigen spreken van 'believing without belonging', van geloof dat niet meer gebonden is aan organisaties. Het gaat dan bijvoorbeeld om 'praktisch-idealist' die zich inzetten voor universele mensenrechten en voor het behoud van natuur & milieu, om mensen die zoeken naar de zin van hun leven, om mensen die levenskunstenaars zijn, om mensen met spirituele ervaringen etc. Hun waarden staan zelden of nooit los van de christelijke traditie, al is het maar omdat de Nederlandse (Europese) cultuur mede gevormd is vanuit de (pluriforme) christelijke traditie. Maar zelfs al zouden we al deze mensen bestempelen als cultuurchristenen, het is niet te verwachten dat ze nog zullen deelnemen aan de bestaande christelijke gemeentes. Tegelijkertijd is er de opkomst van allerlei migrantenkerken, veelal met een duidelijke evangelische kleur. Ook hebben gedurende de laatste decennia moskeeën een plaats verworven in de Nederlandse samenleving. Overigens komt uit onderzoek ook nog een andere groep naar voren, namelijk de mensen die geen idealen hebben, die geen vertrouwen hebben in politieke partijen, vakbonden of andere organisaties en die zich sterk laten leiden door eigen materiële belangen, lust- en onlustgevoelens. Mensen uit deze groep kunnen zowel tot de winnaars als de verliezers in die samenleving behoren. De verkenning *Geloven in het publieke domein* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2006) noemde deze groep expliciet als een risico voor de samenleving.

Nu kunnen we de vraag stellen of de christelijke geloofstraditie per definitie samenvalt met de reëel bestaande christelijke geloofsgemeenschappen. God laat zich toch niet beperken tot een kerk als mensenwerk? Zou het ons niet ten diepste moeten gaan om een inzet voor en een verbondenheid met 'heel de bewoonde wereld'? Zou onze prioriteit niet moeten liggen bij een gedeelde betrokkenheid op de menselijke waardigheid (gerechtigheid, barmhartigheid, vrede, participatie, mensenrechten etc.) en de heilheid van de schepping (duurzaamheid, rentmeesterschap, eerbied voor het leven etc.)? Weegt deze betrokkenheid niet veel zwaarder dan de eventuele betrokkenheid bij een specifieke religieuze of levensbeschouwelijke traditie, laat staan organisatie? Zijn de genoemde praktisch-idealist met hun betrokkenheid bij het alledaagse leven en hun verzet tegen het lijden niet de eigenlijke erfgenamen van de christelijke traditie?

We kunnen ook de vraag stellen waarom de kerken geen enkele aantrekkingskracht hebben op al die 'ongebonden' gelovigen en 'zinzoekers'. Ervaren zij de reëel bestaande kerken niet als geloofwaardige bondgenoten in hun strijd voor rechtvaardigheid, solidariteit en vrede? Ervaren zij de reëel bestaande kerkelijke gemeenschappen niet als vindplaatsen van inspiratie of als plaatsen van spirituele topmomenten? Is dit een kwestie van tekortschietende *public relations* van de kerken? Of is er sprake van een kloof tussen het aanbod van de kerken op het brede terrein van mystiek, rituelen en inspiratie en de (koopkrachtige) vraag en de integere behoeften in de samenleving?

Historisch gezien komen we uit een samenleving waar de kerk de spil was waar om heen de politiek, de economie, de samenleving en de cultuur draaide. De kerk zorgde als het ware voor de legitimiteit van de spelregels op alle levensterreinen. Het christelijk geloof droeg het referentiekader aan voor heel

het leven; het christelijke geloof bood zelfs uitzicht op een eeuwig leven na het aardse leven. De kerk heeft deze spilpositie inmiddels verloren, althans in West-Europa. Het domein van geloof en kerk, religie en levensbeschouwing, is een domein naast de domeinen van wetenschap, economie, politiek en cultuur. Het christendom ligt niet (meer) ten grondslag aan al die andere domeinen. Als er al één domein die positie heeft overgenomen, dan is het wel het domein van de economie.

Het christelijk geloof hoort – naar de overtuiging van velen – thuis in het privé domein, achter de deuren van huiskamer en kerk. Het christelijk geloof dient zich – volgens velen - verre te houden van het publieke domein, van de wereld van wetenschap, economie, politiek en cultuur. De verzuiling, dat wil zeggen de aanwezigheid van christelijke organisaties in alle domeinen van het leven, was misschien rond de vorige eeuwwisseling nog een redelijk verzet tegen het verlies van de spilpositie. De Doorbraak vond direct na de Tweede Wereldoorlog plaats. Groepen christenen werden bewust lid van niet-christelijke organisaties. De namen van vooraanstaande theologen Banning en Buskus zijn nauw met deze Doorbraak verbonden. De geleidelijke verdamping van vele christelijke organisaties (onderwijs, omroep, land- en tuinbouw, werkgevers etc.) aan het einde van de 20ste eeuw, betekent min of meer het einde van deze verdedigingslinie. We leven, wonen, werken en recreëren niet meer binnen verbanden waar kerkelijke gewoonten en rituelen voor zich spreken, waar kennis van bijbel en christendom ruim voor handen is. Dat de taal, de waarden, deugden en normen en de cultuur als geheel doortrokken zijn van de christelijke traditie, doet aan dit alles niets af. De kerk is niet meer de spil van de samenleving, waar heel de wereld om draait. Wat dat betreft past de marginale plaats van de Bosbeskapel in de Vruchtenbuurt ook bij deze tijd.

Tegelijkertijd voltrok zich – als uiterste consequentie van de Reformatie – ook een proces van individualisering. Eén punt verdient hier de aandacht, namelijk dat het niet meer vanzelfsprekend is om in de voetsporen van je ouders te treden, om je levenslang en levensbreed te binden aan één baan, één woonplaats of één gemeenschap. Dat alles betekent niet dat mensen geen deel meer uitmaken van gemeenschappen. Integendeel zelfs, het aantal *light communities* (lichte gemeenschappen) rond gedeelde ervaringen bloeit misschien wel als nooit te voren. Maar deze gemeenschappen zijn niet of nauwelijks geïnstitutionaliseerd; ze lijken ook vluchtiger (zeker vanuit het perspectief van buitenstaanders) en zijn nauwelijks in kaart te brengen. Sommigen spreken over netwerken waarbij de individuele deelnemers voortdurend kiezen met wie ze wel en met wie ze niet willen communiceren, wie ze insluiten of uitsluiten. Binnen deze context is het voor een kerkelijke gemeente ook bijna een onmogelijke opgave om mensen – in het bijzonder jongere generaties - voor langere tijd te interesseren. De kerkelijke gemeente is hoogstens één van de vele netwerken waaraan zij deelnemen.

In de bezinning op de toekomst van een gewone kerkelijke gemeente is het een lastige opgave om secularisering en individualisering een plaats te geven. Bijna ongemerkt vindt een idealisering van het verleden plaats:

- een kerk in het centrum van de stad, het dorp of de wijk;
- volle kerken met een evenwichtige leeftijdsopbouw;
- een breed aanbod van vrijwilligers en ambtsdragers.

Juist de mensen die zelf deelnemen aan de bezinning, voelen zich intensief betrokken bij de kerkelijke gemeente. Zij besteden wekelijks vele uren aan het wel en wee van hun gemeenschap. Misschien kijken ook zij met enige weemoed en met het gevoel gefaald te hebben terug naar een ‘gouden eeuw’.

Tegen deze achtergrond hebben we de vraag naar de toekomst van een gewone wijkgemeente gesteld. Kunnen we (desondanks) vol verwachting naar de toekomst van deze gewone wijkgemeente kijken? Of is het zaak de bakens te verzetten?

3. Participatie vanuit de praktijk

De Bosbeskapel is een open plek, waar mensen elkaar in vertrouwen kunnen ontmoeten en waar ieder mens welkom is.

De Bosbeskapel biedt ruimte aan mensen die willen zoeken naar de betekenis die God in het eigen leven heeft en naar sporen van God in deze verwarrende wereld.

De leden van de gemeente voegen zich in een beweging die 2000 jaar geleden met het optreden van Jezus Christus is begonnen. Bijbelverhalen vormen een blijvende en levende inspiratiebron.

De leden van de gemeente komen bijeen om te vieren, te delen en te leren.

Samen met anderen proberen zij met vallen en opstaan te bouwen aan een buurt en een wereld die voor ieder leefbaar is.

Missie wijkgemeente Bosbeskapel 2002

3.1. Over de Bosbeskapel

De Bosbeskapel is een gewone wijkgemeente, geen voorloper en ook geen achterblijver. De (her)verkavelingen van de kerkelijke gemeente gedurende de laatste decennia maken het lastig om harde cijfers over het verloop van de leden en het kerkbezoek te presenteren. Het valt echter niet te ontkennen dat de aantallen gestaag dalen. Anno 2008 kent de Bosbeskapel circa 750 betalende leden. Het kerkbezoek op gewone zondagen varieert van 140 (gastpredikant) tot 170, met uitschieters naar 300 in geval van bijzondere diensten en naar minder dan 100 tijdens het zomerreces. Ruim 180 mensen zijn actief in één of meer taakvelden. De Vruchtenbuurt staat bekend als een gezellige buurt, zonder al te ernstige sociale en economische problemen. Tegelijkertijd ontvangt de burgerlijke gemeente signalen dat ook in deze buurt veel eenzaamheid voorkomt.

Het werk in en van de kerkelijke gemeente is opgebouwd langs de lijnen van een aantal min of meer gestructureerde taakvelden:

- Pastoraal werk: Mensen maken in hun leven meer of minder ingrijpende gebeurtenissen mee, vreugde en verdriet. De levensloop is verbonden met levensvragen en geloofsvragen. Als kerkelijke gemeente proberen we de ruimte te bieden om deze vragen te bespreken.
- Diaconaal en missionair werk: De gemeente probeert daadwerkelijk present te zijn in de buurt. Via het werk van STEK, Kerk in Actie, Amnesty International, de Wereldwinkels e.a. draagt de gemeente ook haar verantwoordelijkheid voor de bredere wereld.
- Activiteiten rondom de eredienst: Deze kerkdienst staat in het teken van vieren en ontmoeten. De bezoekers ervaren de dienst niet alleen als een moment van bezinning, inspiratie en gemeenschap, maar ook van ontspanning. Voor alles is de viering bedoeld als een ontmoeting met God en medemensen.
- Jeugdwerk: Op een eigentijdse manier, voortbouwend op de traditie en aansluitend bij de belevingswereld van kinderen en jongeren organiseert de gemeente – in samenwerking met naburige protestantse wijkgemeenten - een gevarieerd aanbod.
- Vorming en toerusting: Via diverse activiteiten streeft de commissie ernaar om de betekenis van de christelijke traditie te leren verstaan voor het zijn, het handelen en het leven. De activiteiten staan open voor niet-gemeentelieden.
- Communicatie en publiciteit: Het wijkblad het *Lopend Vuurtje* en de zondagsbrief zorgen voor de interne communicatie. De website www.bosbeskapel.nl, affiches en (incidenteel) berichten in de lokale media zorgen voor enige zichtbaarheid in de bredere omgeving.
- Beheer: Alles wat te doen heeft met de ledenadministratie, het werk van de koster, de fondsenwerving (Kerkbalans), begroting, financiële administratie, gebouw, verhuur ruimtes en tuinonderhoud.

Vertegenwoordigers uit deze taakvelden vormen gezamenlijk de wijkkerkenraad (algemeen bestuur) met het moderamen (dagelijks bestuur). De kerkenraad is als het ware het 'plein' waar afstemming,

beraad en evaluatie plaatsvindt. Vanzelfsprekend lopen er ook lijnen van de wijkkerkenraad naar de algemene kerkenraad en de classisvergadering, van de wijkraad van kerkrentmeesters naar het college van kerkrentmeesters en van de wijkraad van diakenen naar het college van diakenen. De wijkgemeente maakt immers deel uit van de Protestantse Gemeente in 's-Gravenhage en van de Protestantse Kerk in Nederland.

Participatie vanuit de praktijk betekende dat we gezocht hebben naar enkele praktijken binnen deze taakvelden, waar we het begin van vernieuwing dachten te vermoeden. Praktijken die vernieuwend zijn en die wellicht van waarde zijn voor de toekomst. Daarbij is vooral gelet op praktijken die open staan voor mensen die niet (meer) tot de 'harde kern' van de christelijke gemeente behoren. De dragers van deze praktijken kregen het verzoek om een soort toekomstgerichte evaluatie op te stellen.

3.2. Samen aan tafel

De diaconie van de wijkgemeente is in 2000 gestart met het maaltijdproject. De diaconie hoopte zo een open ontmoetingsplaats te creëren. Daarbij pasten slagzinnen als 'Makkelijk Anders en Gezellig' en 'Elkaar ontmoeten door samen te eten'. Sindsdien is er (bijna) iedere vrijdag een maaltijd voor 35 tot 40 mensen. Het team vrijwilligers bestaat uit ongeveer 45 mensen, verdeeld over 6 kookgroepen. De gasten betalen een vergoeding voor de maaltijd, die de kosten van de ingrediënten en het gebruik van de ruimte dekt. Aan het einde van het jaar resteert zelfs nog een bedrag om een diaconaal project te ondersteunen.

Nu *Samen aan Tafel* ruim 8 jaar kan alleen maar geconstateerd worden dat het voorziet in een behoefte van vooral (niet uitsluitend) oudere gemeenteleden en buurtgenoten. Niet zelden krijgen geïnteresseerden te horen dat er 'aanstaande vrijdag geen plaats meer is'. Adri van der Zwan, de coördinator, probeert te voorkomen dat de gasten een gesloten gemeenschap vormen. Tegelijkertijd is nadrukkelijk gekozen om de capaciteit niet uit te breiden. Het moet immers ook hanteerbaar en leuk blijven voor de kookgroep.

De leden van de kookgroep zijn – gezien het geringe verloop – trouw aan de taak die ze in 2000 zijn begonnen. Opvallend is dat de kookgroep niet alleen bestaat uit actieve en betrokken kerkleden. Niet alleen de doelgroep, ook het team van vrijwilligers heeft dus een betrekkelijk open karakter.

Maar met deze relatieve dubbele openheid komt ook de vraag naar de identiteit aan de orde. Bezien vanuit de diaconie is een open maaltijdproject deel van de christelijke identiteit. Het is immers een manier om present te zijn in de eigen buurt. *Samen aan tafel* staat ook voor de geloofwaardigheid van de gemeente, praktisch gestalte geven aan de leefbaarheid van de directe omgeving. De volgende vraag is wat de gasten hier gewaar van worden. Ze merken (uiteraard) dat de maaltijd plaatsvindt in een kerkgebouw. Iedere kookgroep probeert ook op eigen wijze de maaltijd te open en te sluiten met een gedicht, een gebed of een moment van stilte. Tenslotte resteert de vraag of dergelijke diaconale activiteiten persé een 'christelijke vlag' moeten hebben. Diaconale activiteiten hebben toch niet het karakter van een kerkelijke of christelijke *public relations*?

Wat betreft de toekomst geldt dat *Samen aan tafel* een goed voorbeeld is van praktische dienstverlening vanuit de kerk aan de buurt. Wellicht gaat het nog een stapje verder, namelijk dat het een coöperatie wordt van kerk en buurt, waarbij de kerk buurtgenoten (al of niet lid van de kerkelijke gemeente) faciliteert om ontmoetingen & maaltijden te organiseren.

3.3. Pastorale diensten

De website www.pastoralediensten.nl is begin oktober 2006 van start gegaan. Het initiatief is genomen door een negental (protestantse) predikanten, onder welke Jan Eikelboom van de Bosbeskapel. De Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage heeft van harte ingestemd met het plan en draagt ook het eigenaarschap. De achterliggende gedachte was dat expertise van de deelnemende predikanten van betekenis kan zijn voor mensen die niet (meer) betrokken zijn bij een kerkelijke gemeente. Tegelijkertijd vermoedden de initiatiefnemers dat er rondom de

scharniermomenten van het leven een behoefte aan zingeving en rituelen bestaat. Juist de laatste decennia zijn allerlei therapeuten, spirituele centra en filosofen op deze markt actief, vaak met aanzienlijke prijskaartjes. Als we werkelijk overtuigd zijn van onze expertise, als we werkelijk menen dat de christelijke traditie van waarde is, dan zullen we ons ook op deze markt moeten begeven.

Ter voorbereiding op het initiatief is een soort bedrijfsplan opgesteld. Daarbij is als communicatiemiddel gekozen voor een website waarop de persoonlijke profielen van de deelnemende predikanten beschreven staan. Het *intake* gesprek is gratis, maar de daarop volgende activiteiten hebben een prijskaartje.

Het is misschien nog te vroeg om het resultaat van dit initiatief te beoordelen. Bij de start leidde het initiatief in ieder geval tot veel media-aandacht, waarbij sommigen – ten onrechte - vooral commerciële motieven vermoedden. Herma Kamphuis schatte de inkomsten tussen oktober 2006 en begin september 2008 op ongeveer € 4.500. Deze vallen in het niet bij de kosten van de website en bij de tijd die de deelnemende predikanten besteedden aan de voorbereiding en de uitvoering. De meeste contacten beperkten zich tot het *intake* gesprek. In de praktijk ging het om een aantal begrafenissen, één huwelijk en één doop. Hoe we dat ook wenden of keren, opzienbarend lijkt het nog niet.

Het initiatief kent een spanning tussen de gekozen openheid en de eigen identiteit. In de woorden van Herma Kamphuis:

De vraag om de doop te bedienen, zonder de bedding van een kerkelijke gemeenschap, heeft de tongen binnen het team losgemaakt. De gedachte van een 'wereldwijde gemeenschap zonder kaartenbak' riep zowel binnen het team als bij de doopouders de nodige vragen op. Uiteindelijk hebben deze doopouders ervoor gekozen eerst op zoek te gaan naar een kerkelijke gemeenschap. Binnen het team was er ruimte om de vraag positief te beantwoorden, ook omdat bij andere doopbedieningen de spanning tussen wereldwijde gemeenschap en de plaatselijke kerkelijke gemeente voelbaar is. Juist rond de bediening van de doop spelen vragen rondom identiteit, omdat we in een doopdienst vaak het meest voelbaar boven de praxis van het moment uit zingen en spreken.

Trouwen in de kerk of een kerkelijk huwelijk: dat is het spanningsveld waarin we ons begeven bij het verzoek om een huwelijk te zegenen. Mensen hebben geen behoefte om deel uit te maken van een kerkelijke gemeenschap maar willen wel de Eeuwige present stellen op hun huwelijksdag. De ervaring leert dat een dergelijke huwelijksviering weinig verschilt van een huwelijksinzegening van gemeenteleden...

Ook rond rituelen bij het afscheid van een mens liggen er spannende vragen rondom openheid en identiteit. Wanneer er vanuit de kerkelijke gemeenschap een beroep op je wordt gedaan als predikant, dan ben je, om het zo maar eens te zeggen, de regisseur van de plechtigheid. Als lid van Pastorale Diensten heb je een andere rol en moet je de regie uit handen geven. Waar liggen dan je grenzen, zodat jouw inbreng geloofwaardig is?

Een belangrijk neveneffect is dat de deelnemende predikanten al doende een beter gevoel ontwikkelen om God ter sprake te brengen in de samenleving. Ze ontwikkelen een taal die ook buiten de eigen kerkelijke gemeente verstaan wordt. Dat laatste geldt zowel voor de website als voor de *face to face* contacten. Op de vraag wat de betekenis van dit initiatief is voor de toekomst, laten we nogmaals Herma Kamphuis aan het woord:

Voor mij is Pastorale Diensten bij uitstek een voorbeeld van kerkennetwerken. We zetten met deze vorm van werken duidelijke stappen richting een 'vloeibare kerk' en ook hiermee begeven we ons in het spanningsveld van openheid en identiteit.

Pastorale Diensten heeft het karakter van een reis door 'niemandsland'. Vanuit de Protestantse Gemeente is geprobeerd een product in de markt van zingeving en rituelen te zetten. Het gaat daarbij om een professioneel aanbod, d.w.z. de vaardigheden en persoonlijkheden van de eigen beroepskrachten. Tegelijkertijd gaat het hier ook om het zoeken naar openingen in de schijnbare scheiding tussen kerk en wereld.

3.4. Bezinning op de geloofsbelijdenis

De Apostolische Geloofsbelijdenis was oorspronkelijk het uitgangspunt van het geloofsondericht. Tegelijk geldt vandaag de dag dat de inhoud van het christelijke geloof veel vragen oproept. Vanwege de twijfels hebben velen de neiging de traditie terzijde te schuiven. Daarom willen wij de traditie ter sprake brengen, in relatie tot de vragen die mensen stellen. Zo leggen we een link met de existentiële beleving van mensen, met hun levenservaringen en levensverhalen.

Een groep van circa 12 gemeenteleden – inclusief de beide predikanten - heeft zich gedurende twee jaar intensief beziggehouden met de artikelen van de geloofsbelijdenis. Ten tijde van dit project had de Bosbeskapeel twee predikanten, te weten Jan Eikelboom en Nico den Bok. Geen enkele vraag en geen enkel standpunt waren op voorhand verboden. De deelnemers – ook wel aangeduid als de apostelen - mochten alles inbrengen wat ze relevant achtten. Maar de deelnemers moesten ook bereid zijn naar elkaar te luisteren, de ervaringen en de verhalen van de ander serieus te nemen. Dat betekende ook dat ze open dienden te staan voor vragen van de anderen. Al met al, kritisch en soms op het scherpst van de snede.

Vanuit deze groep zijn tussen juni 2005 en juni 2007 per geloofsartikel gemiddeld twee verhalen in het Lopend Vuurtje geschreven, zijn 12 themadiensten georganiseerd en 12 nabesprekingen gehouden. Deze openheid betekende ook dat heel de gemeente de gelegenheid kreeg om dit proces te volgen.

De beide predikanten traden tijdens de bijeenkomsten van de '12 apostelen' niet op als voorgangers of leraren. Ze begeleidden het proces, ook door goede verslagen te maken van de bijeenkomsten. Tegelijkertijd hadden ze tijdens de themadienst – als liturg en exegeet – alle gelegenheid hun theologische kennis in te brengen. De verhouding tussen de existentiële belevingen van de deelnemers en een specifieke uitleg van de geloofsleer en de christelijke traditie was hier soms spannend. Gaandeweg het proces kwamen ook verschillen in inzicht tussen de predikanten op tafel.

Binnen de groep van '12 apostelen' kwamen natuurlijk ook verschillen naar voren. Naast de verscheidenheid in levensverhalen, werd bevestigd dat de christelijke traditie uiteenlopend werd beleefd en gewaardeerd. Dat zegt natuurlijk iets over de rijkdom (en de ruimte) van die traditie, maar ook over het plurale karakter van de wijkgemeente. Hoewel termen als orthodox & vrijzinnig, leer & beleving en oecumenicaal & evangelicaal niet toereikend zijn, geven ze wel een indruk van de diversiteit. Terecht stelt Huibert Oppedijk van Veen in zijn terugblik vast dat zelfs apostelen niet zo eenvoudig in een vakje in te delen zijn. Hij benadrukte vooral het verschil tussen een verstandelijke en een gevoelsmatige benadering, soms ook binnen één persoon.

Wie de geloofsbelijdenis primair plaatst binnen het domein van de geloofsleer, kan twee kanten op. Hij of zij kan deze geloofsleer onder kritiek stellen van de verlichte rede. Maar hij of zij kan ook diezelfde geloofsleer inzetten als een kritiek op het denken, het handelen en het leven van zichzelf en anderen. Wie de geloofsbelijdenis echter ziet als een tijd- en situatiegebonden geloofsuiting, kan deze geheel of gedeeltelijk vanuit de eigen levenservaringen relativeren. Het is een tekst te midden van vele teksten die alle van waarde zijn of zijn geweest. Cru gezegd: 'Als een artikel niet appelleert aan mijn gevoel of mijn ervaring, dan kan ik het artikel terzijde schuiven'.

De deelnemers zullen het project allen op eigen wijze ervaren hebben. Huibert Oppedijk van Veen benadrukt vooral het nut voor zijn eigen zoektocht. De gesprekken hebben hem op het spoor gezet van religie, godsgeloof en de vraag welke rol Jezus hierin speelt. Hij is dankbaar voor de gelegenheid om in vrijheid, openheid en vertrouwdheid over geloofszaken te praten met verschillende mensen:

Deze gesprekken houden mij in beweging en zetten mij verder op mijn zoektocht. De vraag blijft altijd of ik op de juiste weg zit of dat ik op een dwaalspoor zit.

Tegelijkertijd is hij ook enigszins teleurgesteld in het vermogen dan wel de bereidheid van de deelnemers om andere inzichten werkelijk toe te laten. Zijn vraag is of wij – inclusief hijzelf – niet zo

vertrouwd zijn met de eigen visies dat we nauwelijks meer in staat zijn om ons werkelijk open te stellen voor andere visies.

Dit project is in de zomer van 2007 afgesloten. Daarmee is het gesprek over geloof en leven natuurlijk niet voorbij. In de gemeente van de Bosbeskapel wordt in 2008/2009 bijvoorbeeld geëxperimenteerd met zogenaamde 'tafelgesprekken'. Kleinschalige gesprekken tijdens de maaltijd van mensen uit de gemeente en uit de buurt over thema's die op de een of andere wijze hart en ziel raken.

3.5. Van waarde voor de toekomst

Kunnen uit deze drie – verschillende – praktijken conclusies getrokken worden? De belangrijkste waarneming is misschien wel dat alle drie de praktijken van waarde voor de toekomst zijn.

Samen aan tafel is een goed voorbeeld van diaconale en missionaire presentie in de buurt. De kerkelijke gemeente biedt de ruimte voor ontmoeting en gezelligheid door middel van een gezamenlijke maaltijd. Buurtgenoten en gemeenteleden werken samen, zonder dat ze binnen die samenwerking van elkaar te onderscheiden zijn. Geen grote woorden, geen hoge ambities of professionalisering, wel een praktische manier om elkaars naaste te zijn. Afhankelijk van de context kan het middel ‘maaltijd’ vervangen worden door een *high tea*, faciliteiten voor buurtverenigingen etc.

Pastorale diensten is eveneens een voorbeeld van open dienstverlening, maar dan wel vanuit de specifieke deskundigheden en vaardigheden die binnen kerkelijke gemeentes beschikbaar zijn. De christelijke gemeente – beter gezegd: het team van professionele ambtsdragers - speelt op creatieve wijze in op een maatschappelijke behoefte aan zingeving en rituelen. Hier blijven wel twee vragen hangen. Is de maatschappelijke behoefte wel goed geschat? Vormt de binding tussen de pastorale dienstverleners en de christelijke traditie geen belemmering voor de zoekers naar zin en rituelen om zich te wenden tot de *pastorale diensten*? Anders gezegd: zou een minder kerkelijk profiel tot meer interesse (meer klanten!) leiden?

De gezamenlijke bezinning op de *geloofsblijdenis* - geloofsvragen en levensverhalen - valt goed te duiden als volwassencatechese nieuwe stijl. De vernieuwing zit vooral in de benaderingswijze. Het gaat niet (meer) om de betrekkelijk statische uitleg van de geloofsleer door een docent aan zijn of haar volwassen leerlingen. Het gaat wel om zoeken naar de relevantie van de christelijke traditie voor het leven – in al zijn verscheidenheid – van het hier en nu. Leven en leer komen in een veel dynamischer verhouding te staan. De bezinning leidt dan idealiter tot meer samenhang en meer kwaliteit van de gemeente. Maar tegelijkertijd is er het risico dat de gemeente de pluraliteit die zo aan het licht komt niet kan verdragen. Ook vergt de deelname aan een dergelijk proces veel van de deelnemers.

4. Inbreng van anderen

4.1. Zien, delen en durven

Theo Hetteema was uitgenodigd om op 21 september 2008 de openingstoespraak te verzorgen. Hij kende de gemeente van de Bosbeskapel uit eigen ervaring, omdat hij in de jaren negentig van de vorige eeuw korte tijd als vicaris verbonden was aan de beide gemeenten die voorafgingen aan de huidige gemeente van de Bosbeskapel. Hij promoveerde op een toepassing van de hermeneutiek van de filosoof Paul Ricoeur op de Bijbelse hermeneutiek en de narratieve theologie (1996). Momenteel is hij docent aan het Seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, dat deel uitmaakt van de Protestantse Theologische Universiteit.

Theo Hetteema constateert dat de ontkerkelijkheid in onze samenleving gepaard gaat met een verlangen naar zingeving en een zoeken naar spiritualiteit. Maar dat betekent niet dat deze mensen zich vanzelfsprekend zullen wenden tot de kerken:

In een situatie waarin de kerk zich niet rijk moet rekenen, zal de kerk het moeten hebben van variëteit en zal ze gevarieerd moeten inspelen op veranderende situaties. Zoals Henk de Roest in zijn boek vier modellen van kerk-zijn schetst:

- *het **vangnet**, met een grote betrokkenheid van de leden; zij moeten immers gestalte geven aan het vangnet.*
- *de **herberg**, met een grote openheid zonder scherp onderscheid tussen leden en niet-leden, gasten en gastheren/vrouwen;*
- *de **tempel**, met een graduele betrokkenheid; enkelen zijn zeer intensief betrokken (voorgangers, musici, beheerders), de anderen wat minder, minder of zelfs veel minder (incidentele bezoekers);*
- *een **dubbele focus**, dus een combinatie van de andere modellen.*

Opvallend overigens: het gaat hier niet om vier modellen van inspelen op maatschappelijke situaties. Denkt Henk de Roest toch niet te binnenkerkelijk? Maar hoe dan ook, ik wil geen kant en klare modellen bieden, maar wel met mijn vergezicht aan het denken zetten.

Tegen deze realistische achtergrond houdt hij een hartstochtelijk pleidooi voor de ‘doodgewone’ wijkgemeente:

Ik geloof in de toekomst van de ‘doodgewone’ wijkgemeente. Niet alleen in de toekomst, maar ook nu. Mijn stelling daarbij is: de wijkgemeente heeft een ontmoetingsplek op rollator/buggy-afstand en een voorganger op fietsafstand. De wijkgemeente biedt gevarieerde ontmoetingsplekken in de buurt, van kerkgebouw en huiskamer tot verbouwd winkelpand.

Deze wijkgemeente heeft drie ingrediënten: zien, delen en durven. De wijkgemeente is plaats waar we oefenen in kijken, zonder de veiligheid van snelle oordelen. Eerst goed kijken, dan oordelen en uiteindelijk handelen. Maar een wijkgemeente is ook de plaats waar gedeeld wordt, dus delen met God en met anderen. Theo Hetteema vertaalde het delen vooral in communicatie en de communicatiemiddelen. Tenslotte is de wijkgemeente ook de plaats van het lef om initiatieven te nemen. Een wijkgemeente mag zich niet laten leiden door angst.

Laagdrempeligheid, duidelijkheid over wat je wilt, bijvoorbeeld met je kerkdiensten, gemeenschap, hulp van andere gemeenten. Als er leven zit in een gemeente, dan uit zich dat door locale contacten, met buurt, etc. Dat is een indicator voor een levende gemeente. Een gemeenschap op rollator/buggy-afstand, met een voorganger op fietsafstand; een gemeenschap die kan zien, delen en durven. Dat geeft hoop voor de toekomst!

4.2. Bruggen van hoop

Henk Baars is manager voor ‘Buurt en Kerk’ bij Stek. Hij was voorheen ook voorzitter van Acht Mei Beweging. Vanuit Stek is hij ook één van de initiatiefnemers om het van oorsprong Britse project voor gemeenteopbouw *Bruggen van Hoop* in Nederland te verspreiden (zie: www.bruggenvanhoop.nl/). Kern van dit model is dat een kerkelijke gemeente zich laat bevragen door een buitenstaander en dat het verwoorden van de eigen ervaringen leidt tot vernieuwing. Ook de onderlinge uitwisseling van ervaringen van vergelijkbare kerkelijke initiatieven (bijvoorbeeld maaltijdprojecten) is een voorwaarde om vernieuwing te leren.

De rol van Henk Baars beperkte zich tot het bevragen van de drie praktijken van de Bosbeskapel. Maar aan het einde van een levendig en verhelderend gesprek, legde Henk Baars een open vraag op tafel. Waar komen al die ervaringen die de Bosbeskapel opdoet rond de verschillende taakvelden samen? Wat is de plek en het moment om te zien, te luisteren, te leren en te vernieuwen? Is het aan de kerkenraad – waar alle taakvelden samenkomen – om te zorgen voor de samenhang?

4.3. Eredienst als visitekaartje

Pastoor Wietse van der Velde is pastoor van de Oudkatholieke parochie van H.H. Jacobus en Augustinus in 's-Gravenhage. Hij is tevens voorzitter van de Haagse Gemeenschap van Kerken. De rol van Wietse van der Velde was om de protestantse Bosbeskapel te spiegelen aan andere kerkelijke tradities.

De leden van de Oudkatholieke parochie komen uit heel Den Haag en de directe omgeving. Het parochie-zijn in de binnenstad is een lastige uitdaging. De wensen van de parochianen staan – bijvoorbeeld rondom de verplaatsing van de kerstnachtdienst van 22.00 naar 23.00 uur – op gespannen voet met de wensen van de bewoners van de binnenstad. De parochie wil duidelijke present zijn, maar het kerkgebouw is als voormalige schuilkerk onzichtbaar.

De parochie heeft een drietal grondregels:

- Stel prioriteiten, dus wil niet alles doen gegeven de begrensde capaciteit van de pastoor en het kader en durf te verwijzen naar anderen.
- De eredienst als visitekaartje, met een goed verzorgde liturgie van hoge kwaliteit.
- Koester de innerlijke drijfveren van mensen, het zich geroepen voelen.

Wietse van der Velde ziet in de samenleving een schreeuwende behoefte aan echte gemeenschap en een zoektocht naar spiritualiteit. Een poging om een alternatieve – oecumenische en niet-orthodoxe - Alphacursus op te zetten was niet succesvol. Het geeft te denken dat daarentegen zowel de evangelische als de katholieke cursussen goed lopen.

Tenslotte legt hij ook enkele vragen bij de gepresenteerde praktijken in het midden:

- Samen aan Tafel is echt een gerealiseerde droom, werk dat bedoeld is om vol te houden. De Bosbeskapel is daarin tot nu toe geslaagd!
- Pastorale Diensten is een boeiend initiatief. Zijn vraag is hoever we mogen gaan in een vraaggerichte dienstverlening. Waar liggen de grenzen?
- De bezinning op de belijdenis doet bij hem de vraag rijzen hoever de pluraliteit in een christelijke gemeente kan of mag gaan.

5. Ruimte voor fantasie

De gemeenteleden zijn in de maanden en weken voorafgaand aan het symposium uitgedaagd om hun fantasie over de toekomst van de wijkgemeente de vrije loop te laten.

De vraag aan u is om in maximaal één bladzijde uw droom van de Bosbeskapel-gemeente in 2033 te verwoorden. We vragen wel om het accent te leggen op datgene wat u vandaag de dag in onze gemeente van waarde vindt, dus wat u wilt koesteren en wilt doorgeven aan een volgende generatie.

Eén van de meest opvallende reacties was het uitspreken van de hoop dat in 2033 ‘onze diepste wens in vervulling is gegaan, de terugkomst van Jezus en de komst van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde’. Een ander sluit niet uit ‘dat Christus weer terugkeert op aarde, belofte maakt immers schuld!’ Misschien is opvallend de verkeerde kwalificatie; het is eerder opvallend dat slechts twee inzendingen de vraag naar de toekomst op deze wijze beantwoorden. Het geloof en de hoop overvleugelen als het ware de fantasie. Wellicht komt een andere inzending dicht in de buurt, zij het in een ander taalveld, door te verwijzen naar de bekende Martin Luther King: *I have a dream*:

Maar aan dromen moeten we wel werken. Ook als dromen gevaarlijk blijken te zijn. Willen en durven we dan nog wel te dromen? King geloofde in zijn dromen en velen met hem en dat bleef niet zonder resultaat, al kostte het hem zijn leven. Wij geloven toch niet dat, omdat God het werk van zijn handen {onze wereld} niet zal laten rusten, wij ons comfortabel leventje kunnen voortzetten en dat er voor ons geen taak ligt?

Het verlangen naar een nieuwe hemel en aarde krijgt hier een verbinding met de menselijke verantwoordelijkheid. Vanuit dit perspectief wordt ook gezegd dat met de Tien Geboden het leven op aarde het paradijs kan benaderen.

Gebouw

Opvallend is dat geen van de inzenders zich expliciet uitspreekt over het behoud van de Bosbeskapel als gebouw. Een enkeling verzet zich zelfs tegen ‘aparte kerkgebouwen voor iedere religieuze stroming’. Ook pleiten sommigen voor een multifunctioneel gebouw, waar allerlei geestelijke stromingen en buurtorganisaties gebruik van maken. Misschien hebben huisgemeenten wel de toekomst, zo oppert een ander. Zullen de klassieke kerkgebouwen überhaupt nog in de mode zijn? Een ander inzending droomt bijzonder concreet:

Ik droom van een multifunctioneel gebouw, middenin de maatschappij, waar iedereen in en uit kan lopen. In dat gebouw is in elk geval een ruimte waar mensen rust en stilte kunnen vinden, misschien een liturgische ruimte, maar in elk geval een plek die niet alleen tijdens vieringen geopend is. Verder hoop ik dat er vanuit dat gebouw een levendig contact met de maatschappij is. Al verder dromend, zie ik een gebouw voor me waarin naast die liturgische ruimte bijvoorbeeld een school, een gezondheidscentrum, een bibliotheek, een cursuscentrum, dagbehandeling, een ‘zorgproject’, bv. restaurant en winkel verzorgd door lichamenlijk en/of verstandelijk gehandicapten en psychiatrische patiënten en een organisatie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking gehuisvest zijn en dat er uitwisseling is met de kerkelijke gemeenschap.

Liturgie

De liturgie zal in de toekomst een meer interactief karakter krijgen, met – naar men hoopt – meer ruimte voor en inbreng van jongeren. Biedt internet ook mogelijkheden voor de deelname aan de liturgie, op afstand zowel in ruimte als in tijd? Of ligt hier juist een bedreiging voor de gemeenschap? Zal de theoloog terug kunnen treden als voorganger? Een andere inzending spreekt de hoop uit dat er

over 25 jaar in de buurt nog een kerkdienst gehouden wordt, want ‘op wat voor andere wijze krijg je anders de zegen mee’

Gemeenschap

Veel inzendingen benadrukken het verlangen naar een hechte gemeenschap, een gemeenschap waarin iedereen zich thuisvoelt of een gemeenschap met aandacht voor elkaar. Sommigen gaan zover dat die gemeenschap verscheidene kerkelijke tradities en zelfs verscheidene niet-christelijke tradities omvat. Hoe kunnen kinderen en jongeren deel uit maken van de kerkelijke gemeenschap? Een ander wijst op ‘het omzien naar elkaar, dichtbij en veraf als het meest tastbare van geloofsbeleving met gemeenteleden onder elkaar. Daarin zie ik vaak Gods liefde doorstromen.’

Een enkeling sluit een eigen duiding van de drie gepresenteerde praktijken af met een prachtig slotakkoord:

Het allermooiste is dan deze drie activiteiten samen te vlechten tot één nieuwe over te dragen activiteit: het pastorale-aan-tafel-in-gesprek-project. Immers, nergens praat het gemakkelijker en plezieriger dan aan een gezellige tafel met een smakelijke maaltijd en tafelgenoten die een verhaal te vertellen hebben, óf een luisterend oor bieden. De disgenoten spreken, luisteren en hebben interesse voor elkaar en aan het einde van de avond zijn alle belangrijke elementen van een christelijke gemeenschap in nieuwe vorm vervuld: ‘Zo blijven dan: geloof, hoop en liefde, deze drie, maar de meeste van deze is de liefde.’

Samenleving

Een enkeling vraagt zich af of de kerk zich meer zou moeten bepalen tot sociaal werk. Is de kerk het gist van de samenleving? De kerk zou samen met de burgerlijke gemeente kunnen werken aan de knelpunten in de woonomgeving. Maar – zo meent een ander – als het positieve scenario van herkerstening (de inzender gebruikt dit woord overigens niet) van de samenleving zich voordoet, dan neemt ook de bewustwording van het onrecht in de wereld en van het gebrek aan naastenliefde toe, dan kunnen massale bewegingen ontstaan die zich inzetten voor gerechtigheid en vrede.

Spiritualiteit

Enkelen gaan ook in op de groeiende interesse in spiritualiteit, soms in relatie tot vormen van christelijke spiritualiteit, maar ook verwijzingen naar een wereldlijke (Paulo Coelho) en een boeddhistische spiritualiteit krijgen een plaats in de fantasieën. Spiritualiteit wordt ook verbonden met persoonlijke groei, bijvoorbeeld door kloosterbezoek of door een pelgrimstocht.

Zijn we als gemeente in staat om de voorgaande generaties na te zeggen dat we voor het nu en voor de toekomst ons vertrouwen stellen in God? Kunnen we als gemeenteleden duidelijk maken dat God en mens onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn? Deze vragen gaan vergezeld van een tekst uit een Joods leerhuis: ‘in deze tijd van inkeer zal God één stap naar ons toe doen voor iedere stap die wij in Zijn richting zetten’.

Reflecties op de toekomst

Een aantal inzenders kon de verleiding niet weerstaan om op een iets afstandelijker manier te speculeren over de toekomst van de kerk. Soms lijkt het alsof ze hun fantasieën verpakken in een sociologische beschouwing.

Eén van de deelnemers voorziet dat er naast de ‘gewone gemeentes’ twee alternatieven zullen opkomen. Het eerste alternatief bestaat uit massale vieringen met een open en evangelisch karakter, met veel zang & muziek en charismatische voorgangers. Het tweede alternatief bestaat uit kleinschalige en introverte christelijke sektes die echter wel sterk gericht zijn op ledenwerving. Een andere deelnemer schetst verwacht dat er naast ‘apostolische gemeenschappen’ ook gemeenschappen ontstaan die zich verenigen rondom een ‘wereldlijke spiritualiteit’. Ook mengvormen van christelijke en boeddhistische denkbeelden passen bij deze verbreding.

Een ander acht twee toekomstscenario’s mogelijk: een **dalende trend** waar materialisme en zelfs hedonisme de christelijke traditie tot een randverschijnsel maken en een **stijgende trend** waarbij mensen opnieuw interesse krijgen in religie en spiritualiteit en waarbij God mensen zal inspireren.

Tenslotte twee fragmenten uit de droom van Nicolet Verdam, de winnares van de prijsvraag:

De kerk is de plek waar gevierd en gedeeld wordt. Dit is de plek waar mensen geïnspireerd worden, waar zij zich aan God en elkaar kunnen warmen en waar zij energie op kunnen doen om "om niet" in het geheel, zoals hierboven beschreven, mee te draaien. En het zou helemaal mooi zijn als de kerk, in navolging van Jezus, initiatiefnemer is als het gaat om activiteiten m.b.t. de zwakkeren in onze samenleving en daarbuiten.

... maar ik hoop van ganser harte dat er dan ook nog een enthousiaste gemeenschap is die geïnspireerd wordt door het christelijk geloof, die geestelijk gevoed wordt door een (of meer) pastor(es) en waarin de pastor mede geïnspireerd wordt door de leden van de gemeenschap. Als de huidige trend zich voortzet, zal het geen grote gemeenschap zijn, maar ik hoop toch dat de gemeenschap te groot is om tot huiskamervieringen over te gaan. Ik droom ervan dat er ook dan nog een gemeenschap is, die, om met Paulus te spreken (1 Kor.12), één lichaam is dat uit vele lichaamsdelen is opgebouwd en dat iedereen daarin haar of zijn talenten met enthousiasme en plezier kan ontdekken, gebruiken en delen. Dat dat geen gesloten gemeenschap is, is in de droom hierboven al voldoende beschreven.

6. *Reflectie door Jan Eikelboom*

De laatste 25 jaar is God in de versukkeling geraakt, merkte de literaire criticus Kees Fens op in een interview. Hij zat in een onttakelde kerk. Het meubilair was er uit. Het was de kerk van zijn jeugd. Niet meer in gebruik. God is hulpbehoevend geworden, zei hij met heimwee in zijn stem.

Dat is precies de periode dat ik in Den Haag werk, een periode van achteruitgang, de tijd waarin vele kerken zijn gesloten, waarvan de Petrakerk er één was. En ik vraag me onwillekeurig af: Wat is mijn bijdrage aan deze versukkeling geweest? Ik zou trouwens liever zeggen: de kerk is in de versukkeling geraakt. En de dominee ook. Die heeft zijn status verloren. Je noemt hem bij de voornaam. Hij heeft daar zelf aan bijgedragen. Hij is een marginale figuur geworden. De kerk stagneert ondanks alle creativiteit en enthousiasme. Niemand weet goed hoe het verder moet.

Laat ik duidelijk zijn: Ik verwacht het niet van technische oplossingen, strategieën, reorganisaties die trends in het bedrijfsleven weerspiegelen en die dikwijls al weer achterhaald zijn. Daar ga ik het ook niet over hebben. Schaalvergroting, regiogemeenten, predikantenteams. Daar zou veel over en ook wel vóór te zeggen zijn. Maar de crisis van de kerk is ingrijpender, heeft alles te maken met de grote culturele veranderingen die zich voltrekken en is een gevolg van een geloofscrisis. Het christelijk geloof heeft de wind niet mee. Het lijkt wel of mensen erop uitgekeken zijn. Dat is met technische oplossingen niet tegen te gaan.

De ouderwetse dorpsdominee, die ik in mijn hart zo graag wil blijven, heeft zijn tijd wel gehad, gaat tot het verleden behoren. Een voorbijganger in de kerkgeschiedenis. Hoeveel wijkgemeenten bestaan er nog over 25 jaar in Den Haag? Het verenigingsmodel heeft ook zijn tijd gehad.

Er bestaat een model dat in evangelische kringen opgeld doet en ook attractief is: gemeentegroei groepen. Het lijkt een attractief model dat echter om ongelooflijk veel – te veel m.i. - investeringen in de eigen gemeente vraagt. Een mens bestaat niet alleen voor de kerk, maar staat ook midden in de maatschappij en maakt deel uit van verschillende netwerken. Dat is de werkelijkheid van vandaag waar we niet met een veeleisend model aan voorbij kunnen gaan. Het is een model dat mij niet ligt. Zelfs als het een succesformule is, wil ik niet op die manier werken. Zij versmalt de leefwereld tot de eigen gemeente, te veel antithese en te weinig volkskerk. Daar heb je die dorpsdominee weer, al is hij van gereformeerde komaf. Maar we moeten wel met zulke gemeenten in gesprek, ze dagen ons wel uit.

Toelichting (red.): De antithese staat in dit verband voor een strak doorgevoerde (organisatorische) tegenstelling tussen christenen en niet-christenen. De grenzen zijn als het ware scherp getrokken. De naam van Abraham Kuiper is onlosmakelijk verbonden met de antithese. De verzuiling is een uitvloeisel van deze antithese. Het concept van de volkskerk maakt geen scherp onderscheid tussen kerk en volk, tussen geloof en ongeloof. De kerk heeft een open karakter. Dit concept kan in uiterste consequentie leiden tot een nationale kerk die haar kritische kracht geheel verloren heeft.

Niemand kan in de toekomst kijken. Die is onvoorspelbaar, zei Wouter Bos deze week bij de aanbidding van de begroting. Het komt er volgens hem op aan keuzes te maken die overeind blijven ook als de ontwikkelingen in de wereld tegenvallen. Keuzes die het verschil kunnen maken. Daar teken ik ook voor. Vandaar de keuze voor 3 concrete projecten die toekomst in zich dragen: Samen aan tafel, pastorale diensten en de bezinning op de geloofsbelijdenis.

Samen aan tafel

Samen aan tafel laat het ideaal zien van een open gemeente, de diaconale dimensie van de gemeente, die onmisbaar is. Kerk is meer dan praathuis, hoewel nergens zoveel gepraat wordt dan aan tafel. Een

bescheiden ideaal. 'De kerk heeft weer soep leren koken' las ik in een artikel. Daar werd wel eens met enig dedain over gepraat, over dat pannetje soep. Het moest over structuren gaan en maatschappijverandering. De kerk moest het voortouw nemen. Op het moment dat de kerken al achteruitgingen in ledental, was de ambitie misschien wel groter dan ooit. De kerk was er voor de wereld, zij had een missie, moest spreken over alle belangrijke maatschappelijke vraagstukken, moest overal aanwezig zijn.

Ik wil vandaag een pleidooi voeren voor bescheidenheid, voor dat pannetje soep. We moeten de draagkracht van een gemeente scherp in het oog houden. Beperkingen leren respecteren. Niet te veel vragen van steeds dezelfde mensen. We moeten onze ambities aanpassen aan onze mogelijkheden. Mensen niet overvragen. Het moet leuk blijven, inspirerend en niet belastend. Datgene waar mensen vreugde in scheppen, wat ze als zinvol beleven, dat heeft toekomst. Zo'n maaltijd is dat en het kost dus ook helemaal geen moeite daar vrijwilligers voor te vinden. En je krijgt er de buurt mee over de drempel. Een project als dit ligt binnen de mogelijkheden van veel gemeenten.

Pastorale Diensten

Een vertaling van het ideaal van de volkskerk, een andere vorm van pastoraat, bewust naar buiten gericht. Het pastoraat is ten onrechte zo introvert, binnenkerkelijk. De expertise kunnen we aanbieden aan wie er niet voor kiest lid van een kerk te zijn, maar wel geraakt is door geloof of verlangen naar God. Het loopt nog niet geweldig, wellicht heeft het toch nog een te institutionele kerkelijke uitstraling. Het zou wel eens zo kunnen zijn dat het instituut i.p.v. behulpzaam te zijn een barrière vormt. We discussiëren nu over de formulering van onze missie. *Pastorale Diensten* is het initiatief van een kerk die haar diensten aanbiedt aan de samenleving, een service-instituut zeggen sommigen. En niet iedereen heeft daar waardering voor. Een kerk vraagt toch om gemeenschap. Dat is waar. Daar kunnen we nooit zonder. Maar de realiteit is dat het instituut onder druk staat en dat mensen zich niet makkelijk meer binden. Ze leven in verschillende netwerken tegelijk. Het is allemaal bekend. Dat doet het ergste vrezende voor de toekomst van de gemeente die gebaseerd is op het verenigingsmodel.

We kunnen natuurlijk kritiek hebben op deze mensen en die is misschien ook wel terecht. Maar daarmee houden we die ontwikkeling niet tegen. Het is beter er creatief op in te spelen. Daarom dit initiatief om de expertise van de kerk in te brengen in een niet-kerkelijke samenleving. Het pastoraat, het gesprek met mensen, de geestelijke begeleiding, het vormgeven aan scharniermomenten in en op de grenzen van het leven, vormt m.i. een van de meest waardevolle bijdragen van de kerk aan de samenleving. En wat werkelijk waardevol is, heeft toekomst. Het vermogen te luisteren, met mensen hun verdriet of vreugde te delen, de bereidheid met hen mee te denken, een bescheiden woord dat naar God verwijst, een gebaar van troost en solidariteit, een gebed die kunnen mensen verder helpen. Er kunnen hier ook nieuwe vormen van gemeenschap groeien zoals blijkt bij het IKON pastoraat.

De media, vooral het gebruik van alle mogelijkheden van internet, veranderen de institutionele wereld totaal. Maar er zijn maar weinig theologen die hier zinnig over kunnen spreken. Ik ook niet, vrees ik. Er ontstaan langs deze kanalen vormen van christelijke betrokkenheid die buiten de institutionele kerken omgaan: 'Een vloeibare kerk', *The Crystal Cathedral*, kerkdiensten via internet. Waarom naar je eigen dominee luisteren die je al 25 jaar hoort, als je vrijuit kunt shoppen op TV, radio en internet? Deze nieuwe mogelijkheden zijn niet meer gebonden aan de eigen plaats, aan de territoriale gemeente. Zo ontstaat er een heel informele laag binnen het christendom. Niet makkelijk grijpbaar, maar wel belangrijk en ook incidenteel te mobiliseren. Niet langer Nederlands maar Europees of zelfs globaal. Evangelische gemeenten hebben veel meer verstand van deze mogelijkheden dan de traditionele kerken.

Bezinning op de geloofsbelijdenis

Back to basics. Alles vraagt om concentratie op wie we als gemeente van Christus zijn. Wat is onze visie? De crisis van de kerk is een geloofscrisis, waar we niet licht over moeten denken.

Wat doet u hier eigenlijk? was de vraag die we in een kleine enquête een paar geleden stelden. Zo basaal is het, denk ik. In het antwoord op die vraag valt de beslissing. Waarom zijn we eigenlijk kerk? Wat missen we als de kerk er niet meer is? Als we proberen tot een helder antwoord op deze vragen te komen, gaat daar een inspirerende werking van uit, zo blijkt uit het project *Building Bridges of Hope*. We moeten dus terug naar de primaire vragen, ons concentreren op de kern.

Dat was de inzet van het project *'Ik geloof...maar wat geloof ik eigenlijk?'* In de open gemeente die wij willen zijn, komt onvermijdelijk de vraag naar de identiteit op. Daarmee wordt het spannend. In alle jaren dat ik dominee ben, gaat het mij om de spanning tussen openheid en identiteit. Onze identiteit kan slechts vruchtbaar ter sprake komen in een open proces, in een eerlijke uitwisseling van ideeën en gevoelens. Het veronderstelt dat we in willen gaan op de uitdagingen van de seculiere cultuur waarin we leven. We worden geprikkeld en geïnspireerd door de ontmoetingen met aanhangers van andere godsdiensten. En we worden verrast en verward door de ontmoetingen met de christenen uit de migrantenkerken en de evangelische gemeenten. Het is wel spannender geworden om christen te zijn. Er is in die 25 jaar veel veranderd.

Geloof en leven: twee richtingsverkeer

25 jaar geleden was mijn inzet mijn verzet tegen clichés, geloof dat op een niets meer zeggende formule was gebracht. Alle spanning was eruit, het had niets verrassends meer. Ik wilde de link leggen tussen geloof en leven, weg uit de zondagssfeer.

Vandaag werk ik in een heel andere context en maak ik zekere zijn de omgekeerde beweging van de maandag terug naar de zondag. Op zoek naar de betekenis van de christelijke traditie, naar de continuïteit, naar een creativiteit die het geloof op verrassende wijze vormgeeft met de bouwstenen die ons worden aangereikt. Eerlijk gezegd ook in een context, waarin die traditie velen niet veel meer lijkt te zeggen en tegelijk veel kennis van die traditie verdwenen is en waarin het geloof ook vervaagd is. Mensen neigen tot ietsisme of tenminste tot de idee dat er over het geloof niet veel zinnigs, dat voor iedereen geldt, te zeggen zou zijn. Elementaire kennis ontbreekt. We staan voor de opgave iets aan het christelijk analfabetisme te doen buiten en binnen de kerk. We moeten de markt op met het ABC van het christelijk geloof. Daar zullen we onze handen vol hebben.

Ik pleit er daarom voor ons te concentreren op onze *core business* en dat is kort gezegd: mensen bij de les van het evangelie betrekken en houden. Daar ging het in de kerk altijd om. We moeten doen waar we al eeuwen goed in zijn, waar de kerk voor is. Dat is het uitleggen van de bijbel en mensen verbinden met God, bidden en zingen, en barmhartigheid beoefenen.

Ik zag een paar weken geleden een Tv-uitzending over de productie van de Herschel telescoop, waar Nederlandse geleerden nauw bij betrokken zijn. Herschel is de grootste ruimtetelescoop die tot nu toe werd gebouwd en dat gebeurt in het ruimtelaboratorium ESTEC in Noordwijk. Waarom daar? vroeg de interviewer? Het antwoord was: 'Dat doen we daar, omdat we als Nederlanders daar al eeuwen goed in zijn. Glas slijpen dat kunnen we als de besten sinds Huygens en Spinoza.' Daarom wordt er een beroep gedaan op deze specifieke Nederlandse kwaliteit.

Ik pleit er dus voor dat we als kerken de kwaliteiten die we al eeuwen hebben, in de komende 25 jaar verder ontwikkelen. Ik plaats ook even geen kritische noot bij de geschiedenis. Dat is de laatste decennia meer dan genoeg gebeurd. Ik leg alle accent op de kwaliteit, op de schatten die de traditie herbergt. Als we die demonstreren, dan zullen mensen daar een beroep op doen. Daar ben ik van overtuigd.

Wat hebben we dan als kerk te bieden? Laat ik tot slot maar eens zeggen met een gedicht van C.O. Jellema. Geen gedicht met een vergezicht naar de toekomst, maar een, dat ons mee terugneemt in de tijd. Hij roept het beeld op van een eeuwenoude kerk dat klinkt als een psalm, als psalm 84, over de mus en zwaluw die nestelen in Gods huis. Hier is het een muurbij, die wegvliegt en vonkt in het zonlicht. Die kerk staat er, bedoeld als uitzicht op de hemel, om dat licht op te vangen. Om dat licht gaat het!

NOTITIE BIJ EEN FRIESE KERKMUUR

*Toen in de Eifel vulkanen uitdoofden,
hun kraters zich vulden met water,
tot tufsteen de lava verhardde,
Batavieren ons land binnenkwamen,
voor handel bevaarbaar de grote rivieren,
hier aan de kust in hutten gewoond werd
van vlechtwerk en leem, een godshuis
voor eeuwig echter gemetseld
om uitzicht op hemel wou zijn en
zeewind en regen geduldig de bouwsteen
uitsleten, blootlegden splinters
basalt, kwartsiet, van het slijkgas
de holten - toen*

*vond er plek voor haar nest die
muurbij, wier goudzwart schildje,
kijk, ze vliegt op,
in het zonlicht
nu vonkt.*

7. Een begaanbare weg

7.1. Wat hebben we geleerd?

Het blijkt mogelijk te zijn om zich te beraden op de toekomst van een ‘doodgewone’ wijkgemeente. Van een krampachtig vasthouden van het bestaande, was geen sprake. Ook werd het beraad niet bepaald door een verlamdend pessimisme. Meer dan eens klonk door dat de kerk geen doel in zichzelf is. De kerk is bedoeld om het licht uit de hemel op te vangen; ze is bedoeld om bij te dragen aan het heil van ieder mens en van heel de wereld. Dat relativeert alle streven naar de instandhouding van het instituut of het gebouw. Dat schept ook ruimte om in alle nuchterheid te kijken naar de kansen en bedreigingen en naar onze kracht en zwakte.

De ‘doodgewone’ wijkgemeente heeft veel te bieden dat de moeite waard is om te koesteren, uit te dragen en te vernieuwen. Dat gaat niet zonder spanningen, tussen openheid & identiteit, belijdenis & pluraliteit, ambities (missie, enthousiasme) & beperkingen (menskracht, geld), geloof & leven, etc. De winst is dat we dit alles onder ogen hebben durven zien, dat we elkaar bevraagd hebben en dat we ons hebben laten bevragen.

Toch kleeft er aan een wijkgemeente een lastig dilemma. Teneinde present te blijven en kwaliteit te bieden, heeft ze kader nodig: mensen die in staat zijn om gedurende korte of lange tijd gestalte te geven aan haar missie. De wijkgemeente dient ook een ruimte en een sfeer te bieden waar mensen graag zijn, dat veronderstelt dus ook kwaliteiten. Kwaliteiten die ook een professionele inzet vragen, bijvoorbeeld in de personen van predikant (liturg, exegeet, pastor) en cantor (organist, dirigent). Maar de kwaliteit heeft ook betrekking op de plaats van samenkomst, de publiciteit en overige activiteiten. Bij alle inzet van vrijwilligers zal hierbij ook een beroep gedaan moeten worden op beroepskrachten. Om kwaliteit te bieden zijn met andere woorden zowel enthousiaste vrijwilligers als financiële middelen nodig!

Het is niet te verwachten dat dat in de nabije toekomst nog haalbaar is voor alle huidige wijkgemeentes van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage. Het aantal wijkgemeentes (en kerkgebouwen) zal verminderen, waardoor de kerk op buggy- & rollatorafstand en de predikant op fietsafstand een onhoudbaar ideaal zal blijken. Maar het beeld van de doodgewone – territoriale – wijkgemeente ondervindt ook andere bedreigingen. Mensen kiezen steeds meer voor een gemeente waar ze zich thuis voelen, minder voor de gemeente waartoe ze territoriaal gezien toe behoren. Afstanden zijn van ondergeschikte betekenis. Terzijde: deze trend kan ook leiden tot een ‘concurrentieslag’ tussen de wijkgemeentes om de betalende leden. Bovendien lijkt het klassieke verenigingsmodel zijn tijd gehad te hebben. Netwerken of lichte gemeenschappen zullen de huidige ‘zware gemeenschappen’ zo niet vervangen dan toch wel aanvullen.

Toelichting: De kerkelijke gemeente heeft het karakter van een vereniging, waarbij min of meer verondersteld wordt dat de leden actief bijdragen aan de instandhouding van de vereniging. Veel verenigingen kiezen voor een consumentenmodel (service tegen betaling; kortingen voor leden) of voor een donateursmodel (leden betalen een professionele staf om de doelstellingen te realiseren). Een ‘zware gemeenschap’ is een gemeenschap waarvan de leden vrij intensief met elkaar lief en leed delen. Ze kennen elkaar persoonlijk en ontmoeten elkaar met een redelijk hoge frequentie.

Zonder nu ook maar iets af te dingen van de waardering voor de ‘doodgewone’ wijkgemeente, is het wel zaak om op langere termijn te zoeken naar meer gewaagde beelden. Beelden die inspelen op de mobiliteit van mensen, op het gebruik van nieuwe media, op de behoefte aan (lichte) gemeenschappen, op de vragen naar zingeving en rituelen etc. Daar ligt voor de nabije toekomst de uitdaging.

7.2. Voortgaande veranderingen?

Enkele malen klonk ook het pleidooi om nog eens goed te kijken naar de kerntaken van een kerkelijke gemeente. Waartoe zijn we op aarde? Wat zijn de schatten die de traditie herbergt? Jan Eikelboom verwoordt die als het uitleggen van de bijbel, mensen verbinden met God, bidden en zingen, barmhartigheid (en gerechtigheid!) beoefenen. Daar valt ongetwijfeld veel meer over te zeggen. De vraag is dan wel hoe deze schatten van de traditie zich verhouden tot de prozaïsche agenda van een kerkelijke gemeente. Wat betekent dat voor de missie van de Bosbeskapel, voor de naam van de Bosbeskapel en voor het werk in de (uitvoerende) taakvelden?

Jan Hendriks vat de roeping van de christelijke gemeente samen als: ‘het gehoor geven aan de Stem van de Roepende en zo de gemeenschap zoeken met Hem, met elkaar en de wereld’. Hoewel dat al dicht in de buurt van kerkelijk jargon komt, werkt hij dat uit naar drie dimensies die bepalend zijn voor het kerk-zijn. Deze dimensies zouden ook herkenbaar aanwezig dienen te zijn in alle taakvelden.

- Het zoeken naar de omgang met God in gebed, Bijbellesing, sacrament en schepping (mystiek)
- De dienst aan mens en samenleving, zowel de praktische dienstverlening aan de samenleving als het profetische getuigenis (diakonia)
- Het vormen van een gemeenschap met elkaar mede in het licht van het Koninkrijk van God (koinonia).

Jan Hendriks meent dat de klassieke taken (pastoraat, diaconaat, toerusting, eredienst etc.) alle iets moeten laten zien van deze drie dimensies.

Een aanbeveling is om de taakvelden van de Bosbeskapel, de werkzaamheden die daar verricht worden, nog eens te bespreken vanuit deze drie dimensies. Dan biedt ook alle gelegenheid om zich te bezinnen op zowel de schatten van de traditie als op de wijze waarop deze gestalte (kunnen) krijgen. Maar in het verlengde van de voorgaande paragraaf komt ook de vraag aan de orde op welke schaalniveau de respectievelijke taakvelden uitgevoerd dienen te worden. Heel praktisch: Welke taken horen thuis op wijkniveau? Welke taken komen geheel of gedeeltelijk op clusterniveau te liggen? Wat hoort thuis op het niveau van Den Haag?

7.3. Verbreding naar andere gemeenten

De wijkgemeente van de Bosbeskapel is – net als iedere wijkgemeente – uniek, met een eigen geschiedenis, met een eigen karakter, met eigen mogelijkheden & beperkingen en in een eigen sociale context. Toch zullen er meer dan genoeg parallellen zijn, op zijn minst wat betreft de betrokkenheid bij het project Pastorale Diensten.

We hopen dat kerkenraden van de omliggende wijkgemeentes en andere geïnteresseerden kennis zullen nemen van wat zich afspeelt in de Bosbeskapel. We denken dat een bezinning op de toekomst van belang is, niet (alleen) voor de kerk als organisatie maar wel met het oog op een bijdrage aan heel de bewoonde wereld. We menen dat we een veelbelovend model voor deze bezinning hebben gepraktiseerd.

De kenmerken van dat model zijn in het eerste hoofdstuk verwoord: reflectie op bestaande praktijken, inbreng van buiten de eigen gemeente en ruimte voor fantasie. Achteraf gezien zou hierbij ook de drieslag van Theo Hettema passen: zien, delen en durven.

Het is verleidelijk om de ontwikkelingen maar af te wachten, de tijd uit te zingen. Na ons de zondvloed. We pleiten niet om op een activistische wijze het tij te keren, om alles op alles te zetten om de kerk (weer) tot een volkskerk om te vormen. Wel om te onderkennen waar we – als kerkelijke gemeente – goed in zijn, te verwoorden wat vandaag de dag onze *core business* is en om binnen die kaders te laveren of te roeien met de riemen die we hebben. Dat betekent bezinning binnen en tussen wijkgemeentes, consultaties van relatieve en absolute buitenstaanders.

Het beraad heeft geen zeker geen antwoord gegeven op de vraag naar de toekomst van een wijkgemeente. Die toekomst blijft open, met alle ruimte voor ongedachte en onverwachte wendingen. Maar het beraad zelf en deze reflectie op het beraad reiken wel elementen om de actuele situatie vanuit de eigen kerkelijke gemeente te doordenken, om te verwoorden waar het ons ten diepste om te doen is, om te zoeken naar hoopvolle praktijken en om een begaanbare weg te gaan.

Personalia

Drs. H. BAARS: Henk Baars is manager voor 'Buurt en Kerk' bij Stek, voor stad en kerk. Hij was voorheen ook voorzitter van Acht Mei Beweging. Stek is de organisatie voor Stad en Kerk. Stek is – via het College van Diakenen - verbonden met de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage. Zie www.steknet.nl

Ds. J.C. EIKELBOOM: Jan Eikelboom (1947) studeerde theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij werd op 21 september 1975 bevestigd als predikant van de Gereformeerde Kerk te Haamstede. In 1983 aanvaardde hij een beroep van de Gereformeerde Kerk van Den Haag Loosduinen, waar hij op 25 september zijn intrede deed in de Petrakerk. Na de afronding van het samen-op-weg proces werd hij predikant van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage (Bosbeskapel). Naast zijn predikantschap bekleedde en bekleedt Jan Eikelboom diverse bestuursfuncties binnen en buiten de kerk. Momenteel is hij o.a. voorzitter van de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage.

Dr. T.L. HETTEMA: Theo Hetteema (1965) studeerde theologie in Leiden. Hij promoveerde op de toepassing van de hermeneutiek van de filosoof Paul Ricoeur op de Bijbelse hermeneutiek en de narratieve theologie. Theo Hetteema werkt nu als docent aan het Seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, gevestigd bij de Protestantse Theologische Universiteit, locatie Utrecht.

Ds. H. KAMPHUIS: Herma Kamphuis is één van de pastores die deelnemen aan www.pastoralediensten.nl. Zij is als predikante verbonden aan de (protestantse) Ontmoetingskerk in Den Haag.

Dhr. H.H. OPPERDIJK VAN VEEN: Huibert Oppedijk van Veen was o.a. voorzitter van de kerkenraad van de Johanneskapel en de Bosbeskapel. Hij was nauw betrokken bij de bezinning op de geloofsbelijdenis.

Ir. D.L. RENKEMA: David Renkema (1956) was voorzitter van de kerkenraad van de Petrakerk en de Bosbeskapel (2001-2006). Vanaf 2009 is hij vanuit de kerkenraad van de Bosbeskapel lid van de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente 's-Gravenhage.

Drs. W. B. van der VELDE: Pastoor Wietse van der Velde (1953) studeerde theologie aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Later trad hij toe tot de Oudkatholieke Kerk. Momenteel is hij pastoor van de Oudkatholieke parochie van H.H. Jacobus en Augustinus in 's-Gravenhage (schuilkerk aan de juffrouw Idastraat). Wietse van der Velde is tevens voorzitter van de Haagse Gemeenschap van Kerken.

Mw. N.J. VERDAM: Nicolet Verdam (1953) was o.a. lid van de liturgiecommissie van de Petrakerk en de Bosbeskapel. Zij is actief betrokken bij het project Samen aan Tafel en bij de bezinning op de geloofsbelijdenis. Nicolet Verdam was tevens de winnares van de prijsvraag die ter gelegenheid van het jubileum was uitgeschreven.

Mw. A. van der ZWAN-PRONK: Adri van der Zwan is als vrijwilligster coördinator van het project Samen aan Tafel. Zij was voorheen o.a. diaken in de Johanneskapel en later de Bosbeskapel.

Colofon

Een uitgave van de protestantse wijkgemeente Bosbeskapel

Den Haag, juni 2009

Eindredactie: David Renkema

Redactie: David Renkema en Herman Stapelkamp

Bijdragen van o.a. Henk Baars, Jan Eikelboom, Theo Hetteema, Herma Kamphuis, Huibert Oppedijk van Veen, Wietse van der Velde, Nicolet Verdam en Adri van der Zwan

Beeldmateriaal van o.a. Max Siemelink, Ida Terluin en Nicolet Verdam

Het Fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing heeft deze uitgave mogelijk gemaakt.

Colofon

Een uitgave van de protestantse wijkgemeente Bosbeskapel

Den Haag, juni 2009

Eindredactie: David Renkema

Redactie: Jan Eikelboom, David Renkema en Herman Stapelkamp

Bijdragen van o.a. Henk Baars, Jan Eikelboom, Theo Hettema, Herma Kamphuis,

Huibert Oppedijk van Veen, Wietse van der Velde, Nicolet Verdam en Adri van der Zwan

Beeldmateriaal van o.a. Max Siemelink, Ida Terluin en Nicolet Verdam

Het Fonds voor Ontwikkeling en Vernieuwing heeft deze uitgave mogelijk gemaakt.

Bosbeskapel
Bosbesstraat 5
2564 PA Den Haag
www.bosbeskapel.nl